

Eandem excommunicationem reservatam incurrunt Religiosi subditi, si non denuntiant confratres vel etiam Superiores eiusdem Ordinis, quos noverint esse de fide quomodolibet, etiam leviter suspectos. *Ex cit. Constit.*

Eandem omnes isti incurrunt, si sub correptionis fraternae aut alio praetextu a denunciando retrahant aut retardent petentes a se consilium. *Ex cit. Const.*

PUNCTUM V. — *Excommunicatione ferendae sententiae.*

792. — Iis subiici possunt 1° Fideles non satisfaciens praeepto Communionis Paschalis. Haec censura plerisque in locis abiit in desuetudinem (67); attamen Romae adhuc viget. 2° Incestuosi et adulteri (ex variis Synodis Galliae). 3° Divinatores, magi, sortilegi, et ad ipsos recurrentes. Pichler. (Latae sententiae, si haeresim saperent). 4° Percutientes Clericum consentientem. — S. Lig. n. 274. 5° Laici frequentantes monasteria Monialium ad colloquendum cum ipsis (extra clausuram). Pro Clericis adest poena suspensionis, et pro *Regularibus* privatio officii. — S. Lig. n. 232. 6° Diripientes bona nosocomiorum et Montium Pietatis (68). Aliae excommunicationes ferendae sententiae in iure communi reperiuntur; at in usu sunt parum obviae. Pleraque diversae sunt pro diversis regionibus et dioecesibus. Caeterum in praxi harum notitia minimi momenti esse videtur cum incurri non possint nisi praevia iudicis ecclesiastici sententia, quae rarissime, nostris saltem temporibus, locum habet.

In praxi Confessarius praesertim attendere debet ad casus vigentes in singulis locis, qui reperiuntur in libello censurarum et peccatorum reservatorum singulis dioecesibus proprio. Plerumque autem de iure particulari reservantur Ordinario.

(67) Auctor merum factum enunciat, et significat, plerisque in locis non solere fideles per excommunicationis poenam ad praeeptum paschale implendum cogi; nam nemo dicet, legem ipsam ita desuetudine esse abrogatam, ut Superior ecclesiasticus, ubi res ferat, hoc medio uti ad frangendam quorundam contumaciam non possit.

(68) *Conc. Trid.* sess. 22. c. 11. *de Ref.*, anathemati Rom. Pontificibus reservato subiicit omnes *usurpare praesu-*

mentes vel convertere in proprios usus per se vel per alios, iurisdictiones, bona, census, iura feudalia et emphyteutica, fructus, emolumenta, seu quascumque obventiones Ecclesiarum, beneficiorum, Montium Pietatis, seu alterius pii loci; vel impedire, ne ab us, ad quos iure pertinent, percipiantur, et Clericos fraudis et usurpationis huiusmodi fabricatores, seu consentientes. Vid. sup. n. 787. XIX.

APPENDIX I.

DE CRIMINE HAERESIS, LECTIONE PRAVORUM LIBRORUM, ET INDICE

I. *De crimine haeresis.*

793. — Excommunicatio ob haeresim est prima et praecipua Bullae *Apostolicae Sedis* (69). Eam incurrunt non haeretici tantum, sed etiam eorum fautores.

Quoad haeticos ipsos ad excommunicationem incurrendam requiritur, ut adsit vere haeresis, id est error voluntarius, exterius manifestatus et pertinax contra articulum aliquem a Deo revelatum et ab Ecclesia propositum. Hinc

1° Excusat ignorantia etiam vincibilis, imo crassa; probabilius autem non excusat ignorantia affectata, quia adest contumacia. Secus tamen sentit, ut probabilius, S. Lig. n. 301. (70) ob contumaciae defectum.

2° Non excusat dubium positivum exterius proditum, quia dubitans iudicat positive, veritatem ab Ecclesia propositam posse esse falsam. — S. Lig. n. 302.

3° Excusatur a censura, qui haeresim intra mentem tenet, vel qui eam exterius manifestans, intus dissentit. *A fortiori* excusatur, qui manifestat haeresim suam ad consilium petendum; quia non manifestat animo errorem profitendi. — S. Lig. n. 304.

Principia circa absolutionem ab haeresi.

I. Ab haeresi notoria et ad forum iudiciale deducta Episcopus absolvere potest, vel per seipsum, vel per delegatum. — Bened. XIV. *de Syn.* l. 9. c. 4.

II. Solus Papa absolvere potest ab haeresi, sive notoria, sive occulta, quae nondum in foro iudicali agitata fuit. Dicitur autem haeticus occultus ille, qui etsi cum alio haeticos sermones miscuerit, notorie tamen non habetur ut talis; aut, etiamsi cum nemine suas haereses communicaverit, nihilominus *aliquos actus extrinsecos exercuit, ex quibus dignosci poterat tanquam haeticus.* — Bened. XIV. *Constit. Pastor bonus* 13. Aprilis 1744.

Hinc elucet, quod nemo haeseos reus absolvi possit ab inferiore iudice, antequam fuerit in forum iudiciale vocatus, aut illi sese sponte obtulerit. Episcopus autem in utroque foro abiurationem Protestantium recipere valet.

(69) Vid. sup. n. 784. I.

(70) Non unius S. Alphonsi est hoc

iudicium, sed fere commune. Vid. quae dicta sunt vol. I. in not. ad n. 210.

Iuxta Laymann usus viget in Germania non mittendi ad Episcopum Protestantes, qui volunt Ecclesiam catholicam amplecti; sed postquam veram Fidem edocti fuerint, et haeresim abiuraverint, ad sacramentalem confessionem et Eucharistiae susceptionem admittuntur. Alibi quoque eiusmodi praxis obtinet.

Quoad ritum autem absolvendi haereticos in foro externo, eorumque abiurationem excipiendi, vide regulas quas tradit P. Maurel in eximio opere cui titulus: *Guide pratique de la Liturgie romaine*.

II. De lectione pravorum librorum.

794. — Quorumnam librorum lectio sub poena censurae post Const. Apostolicae Sedis sit interdicta, superius (n. 784. II.) dictum est, nimirum excommunicatione Romano Pontifici reservata plecti omnes et singulos scienter legentes sine auctoritate Sedis Apostolicae libros Apostatarum et haereticorum haeresim propugnantes, nec non libros cuiusvis auctoris (etiam non haeretici) per Apostolicas litteras nominatim prohibitos. Cessat igitur poena excommunicationis ipso facto incurrendae, licet non reservatae, qua iuxta Regulas Iudicis prohibiti erant libri omnes haeresiarcharum sive eorum, qui haereticorum capita aut duces censeantur, tum etiam libri haereticorum, qui de Religione ex professo tractarent; vel etiam libri auctoris, sive haeretici sive non haeretici ob haeresim vel ob falsi dogmatis suspicionem damnati atque prohibiti.

Quoad scripta, quorum lectionem sub censura interdictam diximus, docent plures, non incurrere excommunicationem legentes epistolam vel concionem seorsim impressam, quia non est liber. Sed recte notat S. Lig. n. 293., in Expurgatorio Romano edito ex Decreto Tridentino, prohiberi sub excommunicatione (quam cessasse dictum est) omnes scripturas etiam breves. Quia vero diaria publica, vulgo *les journaux*, censurae ecclesiasticae subiacent, patet illa sub praefata lege includi, si ab haereticis scribantur, et haeresim propugnent. Patet ex sequenti Responso S. C. Inquisitionis an. 1832, directo ad Episcopos Helvetiae.

QUAER. 1° *Utrum Ephemerides seu Diaria subiici debeant censurae Ordinarii, et an etiam quoad opiniones politicas?*

Resp. *Affirmative, quoad utramque partem.*

QUAER. 2° *An eidem censurae subiaceant non solum articuli doctrinales, sed etiam articuli, in quibus facta narrantur? (71)*

Resp. *Affirmative.*

(71) *Censurae nomine in hoc S. Congreg. Responso non venit poena aut excommunicationis, aut suspensionis, etc. sed mere examen, et approbatio ecclesia-*

stica, quae ad imprimendos libros de iure praerequiruntur. Quapropter ex eo per se et directe non evincitur, ephemeridas praedictas excommunicationi subesse. Indirecte

Non incurrit vero excommunicationem audiens legentem, saltem probabiliter, quia non legit. Nec qui parum quid legit ob materiae parvitatem. Gravitas autem materiae stricte determinari nequit; aliquando paucae lineae sufficiunt, si haeresis occurrat. — S. Lig. n. 284. — Nec qui ex necessitate legit ad convincendum haereticum, si non pateat recursus ad Superiorem. — S. Lig. n. 283. — Nec qui parvo tempore librum retinet, v. gr. uno alterove die. — S. Lig. n. 295. — Neque si librum retinet expectando tempus opportunum, ut Superiori tradat; secus si illum diu retineret, licet a legendo omnino abstineret. — S. Lig. *ibid.*

III. De Indice librorum prohibitorum.

795. — *Index* confectus et vulgatus fuit iussu Pauli IV. anno 1558; Pius IV. illum perfecit cum Concilio Tridentino, et publicavit anno 1564. Auxit Clemens VIII. anno 1593. Congregatio Indicis a S. Pio V. instituta est. — Vide S. Lig. App. de prohibitione librorum l. 1. in fine n. 17. etc.

tamen ad rem id facit aliquo modo, quantum satis indicat, curam circa libros aut scripta edenda, quam ecclesiastica potestas pro suo iure adhibet, ad hoc quoque scriptorum genus sese porrigere, atque adeo circa ista quoque haud absolum videri posse, quod ad pericula fidelium praecavenda consuetis utatur remediis.

Qua de re illud animadversione dignum plane est, quod cernimus in Decretis de libris prohibitis nec in Indice nominatim expressis. Nam §. 1. praefigitur titulus: *Libri ab haereticis scripti vel editi*; deinde n. 6. legitur: *Carmina, Orationes, Imagines*; et n. 9.; *Confessiones, Articuli, sive Formulae fidei*. Ergo in Decretis de Librorum lectione LIBRI nomen ad ista quoque se extendit. Idipsum dicitur de §. 2., cui titulus: *LIBRI certorum argumentorum prohibiti*. Attamen videsis inibi (nn. 5., 6., 7.) memorari *Libellos, Epistolas, Ordinationes, Arresta, Decreta, Litteras*. Ergo siquidem in Decretis, quae librorum lectionem etiam sub censuris damnant, existimandum sit, *Libri* nomen eo sensu usurpari, quo in Decretis huiusmodi adhiberi generatim solet, inane videri poterit argumentum ab aliis petitum ex vulgari

libri appellatione, quo nimirum a condemnatione, poenisque adiectis lectio epistolae, carminis, orationis, ephemeridis cuiuspiam eximatur. Idque alia ratione confirmari potest. Nam, inspectis Decretis, satis patet, nomine *libri* intelligi quidquid demum, cuius lectio in fidei ac morum detrimentum et corruptelam confert. Atqui id non solum scriptis, qui vulgare *libri* nomen habent, sed cuiusvis scripturae convenit. Ergo.

Praestat haec ea subiicere, quae post relatam contrariam Bouvier opinionem subdit Comm. Reat.: « Aliud (inquit) putant sapientissimi scriptores periodici, cui titulus - *La Civiltà Cattolica* - (Ser. VIII. Vol. VI, a pag. 648.), ea cum primis ratione ducti, quod *ephemerides* in eo a *libris* distant, quia illae ex singulis plagulis seu foliis in dies singulos, hi ex pluribus compactis plagulis identidem editis, in libros coalescunt; ratio brevis et urgens. Utcumque illud prorsus indubitatum est, ephemerides, quarum lectio periculosa est fidei seu moribus, ipso naturali iure vetitas esse sub gravi. Quod post Litteras SS. D. N. Pii Papae IX. datas E. mo Urbis Vicario sub die 30. Iul. 1871. certo certius est »...

Index tres praecipuas classes librorum prohibitorum exhibet. *Prima classis* continet omnes libros haereticorum haeresim habentes, vel de Religione *ex professo* tractantes. *Secunda classis* complectitur libros catholicorum contra Fidem vel bonos mores. *Tertia classis* continet libros editos sine nomine auctoris, qui pravam doctrinam tradunt. — S. Lig. n. 289.

Libri 1^{ae} classis, qui iure veteri omnes sub poena excommunicationis prohibiti erant, etiamnum manent omnes prohibiti; quinam vero sub poena excommunicationis, et quidem reservatae, sint modo interdicti, supra dictum est. Libri 2^{ae} et 3^{ae} classis prohibiti non censentur, nisi specialiter in Indice designentur, nisi tamen pertineant ad generales quasdam materiarum classes, quae in Regulis Indicis designantur. Insuper in Indice generatim in odium auctoris prohibentur omnes libri haeresiarcharum, licet haeresim non contineant nec de Religione tractent (72).

Praecipuae Indicis Regulae Tridentini iussu editae.

796. — 1° Libri omnes ante annum 1515. damnati prohibentur, etiamsi in Indice descripti non reperiantur.

2° Libri omnes haeresiarcharum omnino vetantur, etiam non erronei aut non tractantes *ex professo* de Religione. Caeteri libri haereticorum non erronei, nec de Religione tractantes, permitti possunt, modo examinati et approbati fuerint (73).

3° Scripturae et libri controversiarum in lingua vernacula legi non

(72) Notat Avanzini (*Comm.* n. 8.), habita ratione poenarum, libros prohibitos vel reiiciendos in tres classes dividi posse, videlicet 1° In libros prohibitos sub poena excommunicationis Romano Pontifici reservatae, de quibus supra 784. II. — 2° In libros prohibitos sub poena culpae iuxta librorum prohibitorum Indicem, eiusque vigentes Regulas; et ad hunc censum referri possunt libri quoque vel scripta iure tantum naturae velita, licet nondum in Indicem relata, quae tamen alioquin ad generales quasdam prohibitorum classes facile revocantur, item libri, qui per Episcopos in singulis dioecesibus prohibeantur: quod tamen Decretum tum quoad vim *positivi praecepti*, tum quoad censuram, si qua addita esset, solos Dioecesis cuiusque subditos adstringeret. — 3° In libros, quos

iuxta antiquum in Ecclesia morem dicimus apocryphos, quos nempe habemus eum destitutos omni illa auctoritate, vi, vel usu, ad quem ordinati videri queunt: quo censu apocryphum dicimus *monumentum, canonem, testamentum, decretum*, etc., hos autem libros Ecclesia simpliciter repudiat sine ulla sancita poena. Eiusmodi sunt libri de rebus sacris tractantes, sed sine Ordinarii approbatione impressi. Ad hanc classem referri possunt libri indulgentiarum omnes, diaria, summaria, libelli, folia, in quibus earum concessionem continentur, sed sine licentia S. Congregationis Indulgentiarum vulgatae: item libri rituales, sine approbatione Congreg. SS. Rituum editi, etc.

(73) Clausula haec non videtur modo vigere.

possunt, nisi approbati fuerint a S. Sede, vel editi cum notis desumptis ex sanctis Ecclesiae Patribus, vel doctis catholicisque viris (74).

4° Libri de oscenis *ex professo* tractantes absolute prohibentur, quamvis in Indice non reperiantur.

5° Pariter vetantur omnes libri tractantes de astrologia, divinatione, et sortilegiis (probabilius sub excommunicatione non reservata).

6° Omnes libri damnati propter falsi dogmatis suspicionem prohibentur sub poena excommunicationis (sed vid. sup. n. 784. II.): caeteri sub peccati mortalis reatu.

Praeter decem Regulas iussu Tridentini editas extant aliae Regulae generales statutae ab ipsa S. Congr. Indicis, et iussu Pontificum editae in volumine Indicis librorum prohibitorum, sub hoc titulo: *Decreta de libris prohibitis*, etc.

Ex veteri iure haereticorum libri de Religione tractantes, vel haeresim continentes, dupliciter sub excommunicatione prohibebantur: una reservata Romano Pontifici, per Bullam *Coenae*; altera non reservata. Novum ius vid. sup. n. 784. II.

797. **Quaesita.** — **QUAER.** 1° *An lex Indicis, prohibens lectionem quorundam librorum, obliget de iure naturali, vel de iure positivo tantum?*

Resp. Urget ex utroque iure, saltem *per se*; quia libros non prohibet, nisi quia sunt perniciosi, et proximum perversionis vel peccati periculum inducunt; de iure autem naturali quisque huiusmodi periculum effugere tenetur. Unde etiamsi obligatio Indicis alicubi non agnosceretur, nihilominus lectio librorum in Indicem relatorum sub gravi prohiberetur. Quae de re animadvertit S. Lig.: *Theologi omnes addunt, nec cum licentia quidem Pontificis lectionem permitti posse illius libri, qui subversionis alicui occasio esse possit. Append. de libris prohibitis c. 1. n. 12.*

Duo praeterea notanda sunt.

1° Privati homines debent Confessarii mandatis obsequi in his quae lectionem librorum respiciunt. Ita respondit S. C. *Inquisit.* anno 1832.

(74) **POSTULATUM.** Cum ad Sacram Congregationem Indicis certo relatum fuerit, sacratissimos Bibliorum libros vulgari sermone nonnullis in locis typis edi, quin saluberrimae de ea re leges serventur, cumque inde pertimescendum sit, ne, quae hominum nequam hisce praesertim temporibus conspiratio est, errores sanctiori divini eloquii apparatu obvoluti perperam insinuantur; censuit eadem S. Congrega-

tio, revocanda iterum esse in omnium memoriam, quae alias decreta sunt: vernaculas nimirum Bibliorum versiones non esse permittendas, nisi quae fuerint ab Apostolica Sede approbatae aut editae cum adnotationibus desumptis ex sanctis Ecclesiae Patribus, vel ex doctis catholicisque viris. — 13. Iun. 1757. — Item 7. Ian. 1836.

ad Episcopos Helvetiae interrogantes, *An fideles, salva conscientia, legere possint Ephemerides vel libros, qui censuram Ordinarii non subierunt? Resp. Recurrant ad Confessarium* (75).

2° Confessarius ipse debet Episcopi directionem sedulo exquirere, et diligenter prae oculis habere gravissimum monitum, quod S. Ligorius tradidit, nempe: *In hac re expedit ordinarie rigidiores opiniones sequi.* cap. 5. n. 8.

798. — QUAER. 2° *An lex Indicis in Gallia vigeat?*

Resp. Hac de re non omnes conveniunt. Affirmant alii, quia lex generalis est. Negant autem alii, tum quia (aiunt) lex Indicis recepta non fuit (quod de caetero adversarii dicunt historice falsum) tum propter diuturnam legis desuetudinem. Alii vero mediam viam incedentes dicebant non esse receptam in Gallia Indicis prohibitionem quoad poenam excommunicationis, urgere tamen quoad reatum peccati, quod plerumque ob periculum perversionis aut malae delectationis ex lectione talium librorum committitur.

Verum, quidquid in antecessum dixerint non pauci Galliae theologi, nunc non videtur amplius dubitandum esse propter non ambiguas Pii IX. Declarationes. Pontifex enim non tantum suasionibus egit, ut Galliae Episcopos induceret ad leges Indicis executioni mandandas, sed etiam tantam auctoritatem prae se tulit, ut nemini deinceps liceat affirmare, legem Indicis in Gallia non vigere. Satis sit in medium afferre testimonium *S. Congr. Concilii* ac proinde Pontificis ipsius, in actis Concilii Remensis an. 1837. scilicet: *Caeterum seruari Regulas Indicis.* V. Card. Gousset, *Exposition des principes du Droit canonique.*

Notatu vero dignum est, Episcopos Galliae in dies conari, ut leges Indicis executioni mandentur, sicuti patet ex Conciliis Provincialibus Avenionensi, Tolosano, Burdigalensi, Auscitano, Rupellensi, etc.

799. — QUAER. 3° *An Indicis legem violet qui legit v. gr. manuscripta maioris formae ab haeretico exarata?*

Resp. Affirmandum videtur cum S. Lig. n. 293., Suarez, Lacroix, et aliis communius. Ratio est, quia in usu vulgari manuscripta saepe librorum nomine insigniri solent: sic enim appellabantur omnia scripta antequam typographia inventa fuisset. Plures tamen contradicunt, quia manuscripta nomine librorum non veniunt (76).

(75) Imo et dum alicui facultas fit librorum prohibitorum legendi, subinde clausula additur, ut ea in re consilium et iudicium confessarii adhibeatur.

(76) Illud tamen non negligendum in

Decreto De Libris prohibitis §. 2. nn. 4., 5., 6., 8., 10., 11., et 13. diserte et *manuscriptorum* mentionem fieri. Ergo ex sensu Curiae proprio sub nomine *libri* et *manuscripta* veniunt.

800. QUAER. 4° *A quonam impetranda sit licentia libros prohibitos legendi?*

Resp. Ordinario loquendo a solo Pontifice Romano, vel a *Congregat. S. Inquisitionis*, aut *Indicis*. Facultas enim permittendi competit ei, cuius est vetare. Episcopi tamen ad illud munus aliquando delegantur. Viva censet, eos hanc licentiam, urgente aliqua necessitate, impertiri posse.

Episcopis aliisque Ecclesiarum Ordinariis potestas inest prohibendi lectionem pravorum librorum, et quidem etiam sub poena censurae subeundae. Hanc potestatem in Episcoporum memoriam revocavit Leo XII. die 26. Martii 1825., et recentius confirmavit Pius IX. die 24. Aug. 1864., qui iussit, Episcopos hae in re *tamquam Apostolicae Sedis delegatione perfungi.*

Caeterum, cum in materia adeo gravi et difficili multo plura dicenda forent, quam brevis nostrae operis permittat, lectorem ad Canonistas remittimus.

APPENDIX II.

DE CLAUSURA MONASTERIORUM

Respectu 1° ingredientium; 2° egredientium; 3° colloquentium ad crates absque facultate.

I. Quoad ingressum in monasteria.

801. — 1° Incurrunt excommunicationem reservatam (sup. n. 787. VI.) omnes fideles utriusque sexus ingredientes monasteria Monialium, et Moniales eos admittentes. In Gallia tamen non videtur nunc admittenda excommunicatio pro ingredientibus monasteria mulierum iuxta dicta *de Statibus*, cum ibi non sint Religiosae stricto sensu, seu solemniter Professae.

2° Item mulieres ingredientes monasteria virorum, qualibet de causa, exceptis Reginis vel aliis ex familiis Principum; item Religiosi eas admittentes, vel introducentes (sup. n. 787. VII.). Hoc autem accipiendum est tantummodo de monasteriis seu domibus Regularium, qui sollemnia vota emittunt. Nam quoad Congregationes, ubi simplicibus tantum votis se obstringunt, nusquam in SS. Canonibus cavetur, ut hi praemissae legi clausurae subiiciantur.

Possunt ingredi monialium monasteria 1° Episcopi in casu necessitatis, aut visitationis, sed sociati a paucis personis maturis; 2° Praelati regulares semel in anno, visitationis causa; 3° Confessarius ordinarius ad Sacramenta in necessitate ministranda, sed superpelliceo et stola indutus; 4° medicus ordinarius, qui licentiam renovare debet quolibet trimestri;